

LUGOSI JÓZSEF

Jog- és Társadalomelméleti Tanszék

Témavezető: dr. Fleck Zoltán tanszékvezető egyetemi tanár

A JOGVÉDELMI IGÉNY

1. Bevezetés

A jogvédelmi igényre vonatkozó részkutatás szorosan kapcsolódik a polgári peres eljárásban történő jog- és igényérvényesítés folyamatához. A jogvédelmi igény is a felperes által érvényesíteni kívánt és a jog által támogatott érdeket jelent, amely a keresetben is megjelenik. A kérdés vizsgálata túlmutat a polgári eljárásjog, a polgári peres és nemperes magánjogi igényérvényesítés folyamatán, ezért a jogvédelmi igény kutatása nem korlátozódhat pusztán csak a polgári (peres) eljárásra. A *„jogvédelmi igény”*; mint terminus technicus a hatályos magyar jogban kevésbé alkalmazott, azonban a *„jogvédelem”* kifejezés a különböző jogágak területén (pl. ingatlan-nyilvántartási jog, biztosítási jog) az adott kérdéshez kapcsolódóan teljes mértékben valóságos és létező meghatározás. A *„jogvédelmi igény”*-re vonatkozó részkutatás releváns lehet a polgári (peres) eljárásban történő igényérvényesítéssel összefüggésben is, mert a régi magyar jogban elterjedt közkeletű felfogás szerint *a polgári per jogvédelmi eljárásaként aposztrofálható*¹. Ebben a felfogásban a jogvédelmi igény szorosan kötődik a polgári perben előterjesztett keresethez, illetve magához a keresetjoghoz is. A jogvédelmi igényre vonatkozó kutatás elősegítheti a keresetjog más aspektusban való bemutatását is. A tanulmány az előzmények rövid ismertetése után a fogalom definiálása mellett a kifejezés hazai polgári eljárásjogban való elterjedésének bemutatására tesz kísérletet mindamelllett, hogy a tanulmány is próbál a *„jogvédelmi igény”* jelentésének alkotmányjogi (államjogi), jog-és államelméleti (jog-és állambölcseleti), és jogszociológiai kapcsolódásaira utalni, illetve érinti a fogalom e tudományterületek lehetséges komplex megközelítését.

2. Elmélettörténeti gyökerek – a teljesség igénye nélkül

„A jogvédelmi igényről szóló tanítás néhány évtizeddel azután született meg, hogy a polgári perjog kiszakadt a magánjog évezredes öleléséből és önálló jogággá vált. Az

¹ MAGYARY Géza 1913. 5.

eljárásjog önállósulása szempontjából döntő lépésnek bizonyult a magánjogra épülő keresetjog-elmélet meghaladása, amely köldökzsinórként kötötte az eljárásjogot a magánjoghoz. Ezt a feladatot a XIX. század második felében túlnyomó részben a német jogirodalom oldotta meg². A magánjogias szemlélet (keresetjog-elmélet) legnevesebb képviselője, Carl-Friedrich Savigny a keresetet a magánjognak egy meghatározott tevékenységgel történő megsértéséből származtatta; a keresetjog a magánjog része, csupán a kereseti cselekmény (*Klaghandlung*), valamint annak feltételei és formája tartozik a polgári perhez³. Ezt követő fejlődési fázisban Bernhard Windscheid igénytana a keresetjogot már az állammal szemben érvényesíthető jognak, míg az ellenféllel szembeni jogot igénynek nevezte⁴. Oscar Bülow a polgári pert közjogi jogviszonyként fogta fel, a keresetjog problémája a magánjogból a közjogba tevődött át⁵. Az absztrakt kereset-jogelmélet képviselői a keresetjogot függetlenítették a perbevitt magánjogtól⁶. Ennek szellemében a hazai jogirodalomban Plósz Sándor a keresetet olyan perindító cselekménynek tekintette, amelynek, mint közjogi jogosultságnak a révén az államtól peralapítás, az alperestől pedig perbebocsátkozás követelhető. A peralapításhoz a magánjognak léteznie nem kell, elegendő azt állítani⁷. Nem kívánja a jelen dolgozat kronológiai sorrendben bemutatni a keresetjog magánjogból való kiszakadása folyamatát, pusztán annak rögzítésére törekszik, hogy a fejlődési folyamat honnan, milyen alapokról indult. A magyar jogirodalomban is megfigyelhető keresetjogi gondolkodás (Magyary Géza, id. Bacsó Jenő) a második világháborút követően megszakadt. Magyarországon a szocialista eljárásjog-tudomány egyértelmű elutasító álláspontja miatt a hazai jogirodalom csak tudománytörténet szintjén foglalkozik ezzel a kérdéssel⁸. Azt nem sikerült azonban megakadályozni, hogy a keresetjogi elmélet kialakulása idején kibontakozó, az absztrakt és a konkrét keresetjog köré szerveződő jogirodalmi álláspont a szocialista polgári eljárásjogban „processzuális” és „materiális” fél-fogalom elnevezés alapján – lényegében ugyanezen elméleti álláspontok gyakorlati leképeződéseként –ismételten felszínre kerüljön.

² KENGYEL Miklós 1986. 550-556.

³ Carl-Friedrich Savigny: System des heutigen Römischen Rechts V.kötet, Berlin, 1841-1846. 4-6.; ld.: KENGYEL Miklós i.m.550.

⁴ Bernhard Windscheid: Die actio des römischen Zivilrechts vom Standpunkte des heutigen Rechts, Düsseldorf, 1856. 222., ld.: KENGYEL Miklós i.m.551.

⁵ Az erre vonatkozó nézeteit a Die Lehre von den Prozesseinreden und die Prozessvoraussetzungen Giessen, 1868. c. munkájában fejtette ki.

⁶ KENGYEL Miklós i.m.551.

⁷ Plósz Sándor: Válogatott dolgozatok Bp., MTA 1927.; A keresetjogról Bp., 1876.,ld. : KENGYEL Miklós i.m.55.

⁸ KENGYEL Miklós i.m.550. - Az alábbi művek jutottak erre a következtetésre: FARKAS József: Bizonyítás a polgári perben Bp., 1956. 12-22.; NÉVAI-SZILBEREKY: Polgári eljárásjog 3. kiadás Bp., 1974.; NOVÁK István: Kereset a polgári perben Bp., 1966. 23-24.; RÁTHONYI Tamás: A keresetjog meghatározásának kérdései - Polgári Eljárásjogi Füzetek I. Bp., 1971. 5-6.

3. Fogalmi meghatározás – jogirodalmi álláspont és saját felfogás szerint

A jogvédelmi igényről szóló elmélet két különböző álláspontot alakított ki, aszerint, hogy elfogadták-e annak létét, avagy nem. A jogvédelmi igényre vonatkozó kezdeti jogirodalmi álláspont szerint a fél jogot formálhat az állammal szemben a kedvező döntésre, a bírósággal szemben ez úgy jelenik meg, hogy a fél igényt tarthat a számára kedvező ítéletre. A jogvédelmi igényt kutató jogtudósok többsége tagadta vagy vitatta a jogvédelmi igény létezését. A jogvédelmi igény létét kétségbe vonó nézet nem ismeri el, hogy a fél jogot formálhatna a polgári peres eljárásban bírósággal (állammal) szemben a kedvező döntésre. A kritikai álláspont szerint a félnek a polgári perben nem a kedvező ítéletre keletkezik igénye, hanem maga a jogvédelmi kérés annak vizsgálatára és eldöntésére – és nem feltétlenül a kérelmező számára kedvező döntésre – vonatkozik⁹. A kisebbség – A. Wach nyomán¹⁰ – újabb és újabb érvekkel próbálta igazolni az igény fennállását¹¹. Ha a kedvező döntésre vonatkozó igény=jogvédelmi igény álláspontból indulunk ki, könnyen elfogadhatóvá válhat e nézet, ha mindkét, egymással szemben álló peres félre egyaránt vonatkoztatjuk annak állítását. Ha az ellenérdekű felek oldaláról egyidejűleg közelítjük meg a jogvédelmi, azaz a kedvező bírósági döntésre (ítéletre) vonatkozó igényt, arra a következtetésre juthatunk, hogy a felperes számára kedvező döntés az alperesre kedvezőtlen, és fordítva, amely határozat az alperes számára kedvező, – a közöttük fennálló érdekellentét alapján – az a felperes szempontjából kevésbé előnyös. Bármilyen tartalmú bírósági határozat is születik, az végső soron vagy az egyik vagy a másik félre nézve előnyös, számára kedvező tartalmú lesz. Amennyiben a felek között kompromisszumos megoldás (bíróság által jóváhagyott egyezség) születik, abban az esetben mindegyik fél – legalábbis részleges – megelégedésére szolgáló eredmény jön létre, ekkor tulajdonképpen mindkét fél bizonyos értelemben a jogvita kimenetelében „nyertes”-nek, valamennyire elégedettnek érezheti magát (az eljárás lerövidülése miatt mindenképpen). A jogvédelmi igényre vonatkozó tanítás kialakulásától kezdődően – a magánjogi igényérvényesítés folyamatában – mindig az állam (bíróság) ellen irányul, vele szemben merül fel, akitől a jogvédelmi cselekmények kikényszeríthetők¹². A *jogvédelmi igény* mellett kialakult egy másik fogalom, amelynek a fennállása az eredményes igényérvényesítéshez szükséges volt, ez pedig a *jogvédelmi szükséglet*¹³. A polgári peres eljárásban valamennyi kereset (jogalakító,

⁹ Leo Rosenberg: Lehrbuch des Deutsche Zivilprozeßrecht, Berlin, 1927.; ld. KENGYEL Mikós im.555.

¹⁰ Német jogtudós, 1843-1926, 1875-1920 között a lipcsei egyetemen a büntetőjog, a büntető-eljárási jog és a polgári eljárási jog professzora, 1878-1919 között a jogi fakultás dékánja, 1902-1903 között a lipcsei egyetem rektora

(http://www.uni-leipzig.de/unigeschichte/professorenkatalog/leipzig/Wach_171.pdf 2014. júl. 5.)

¹¹ Adolf Wach: Handbuch des Deutschen Civilprozessrechts I. kötet Leipzig, 1885. 19-23.; ld.: KENGYEL Mikós im.550.

¹² KENGYEL Mikós im.553.

¹³ „A jogvédelem szükségessége vagy másképpen a jogvédelmi szükséglet, amelyről a magyar Pp. csak a megállapítási keresettel kapcsolatban tesz említést, a perjogi dogmatika egyik vitatott fogalma. Tartalmát tekintve nem azonos a keresetjoggal és a már említett jogvédelmi igénnyel” (KENGYEL M. im 556.).

marasztalási, megállapítási) jogvédelemre irányul, azonban ez ténylegesen akkor eredményezi a jogvédelmet, ha több előfeltételen kívül a jogvédelmi szükséglet is fennforog. Ez a szükséglet mindegyik keresetnél más és más. A jogvédelmi szükséglet gondolata *Adolf Wach*-tól származik. Eszerint kell, hogy a védelemre a félnek szüksége legyen, az neki érdekében álljon. Ez a jogvédelmi szükséglet a keresetindításhoz nem szükséges, csak a kereset sikeréhez, mert a bíróság csak akkor fogja megállapítani, ha a per folyamán kiderül, hogy a felperesnek erre valóban szüksége van¹⁴. A jogirodalomban a jogvédelmi igény előfeltételeiként többen különböző nézeteket fejtettek ki (*Wach, Langheineken, Hellwig*). A terjedelmi korlátok és a tanulmány eltérő célja miatt ezen álláspontok kifejtésére e helyütt most nincs mód. Nem hagyhatjuk azonban említés nélkül azt a magyar szerzőt, aki egy teljes monográfiát szentelt ennek a kérdésnek a vizsgálatára. *Id. Bacsó Jenő* a múlt század elején a jogvédelem előfeltételeiként határozta meg: 1. a tényállást, 2. a tényállás polgári perútra tartozását, 3. a perbeli cselekvőképességet, 4. a belföldi bíróság joghatóságát, valamint 5. a perviteli jogosultságot és a perbeli szükségletet. A jogvédelmi igény előfeltételeinek a hiánya a kereset (érdemi) elutasításához, míg a perelőfeltételek hiánya – az akkor hatályos polgári eljárásjog alapján – a keresetlevél (nem érdemi) visszautasításához vezetett¹⁵. A jogvédelmi igény – a jogirodalomban évtizedek során kikristályosodott felfogás szerint – a feleknek az állammal szembeni igénye a jogi helyzetüknek¹⁶ megfelelő, kedvező jogvédelemre, éspedig ítéleti igénymarasztalási, megállapítási vagy jogalakító ítéletre; végrehajtási igény az anyagi jogi igénynek a bírósági végrehajtás útján történő érvényesítésére, vagy biztosítási igény a követelések kielégítésének biztosítására zárlat vagy ideiglenes intézkedés elrendelése révén¹⁷.

A jogvédelmi igény kifejezés jelentésének meghatározásakor külön vizsgáljuk a "jogvédelem" és külön az "igény" kifejezések jelentését, tartalmát. A jogvédelem olyan többtényezős (több elemből álló) kifejezés, amelynek része

a.) olyan valós vagy vélt helyzet, amely alapján az igénylő (kérelmező) fél úgy érzi, hogy sérelmet szenvedett;

b.) az igény érvényesítéséhez az állam által a kérelmező részére biztosított eszköz rendelkezésére áll (keresetlevél, fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem, bírósági határozat, biztosítási intézkedés, végrehajtható okirat), és a polgári jog által szabályozott jogintézmény (pl. elévülés, elbirtoklás) áll mögötte;

c.) a sérelmet szenvedett fél elhatározása, hogy ő él a jogszabály által lehetővé tett jogvédelmi (igényérvényesítési) lehetőséggel.

¹⁴ BUZAFALVI SZOBONYA Zoltán 1938. 11-12.

¹⁵ Bacsó Jenő: *Jogvédelem a polgári perben Máramarossziget 1910.*, 114. ld.: KENGYEL M. im. 554.

¹⁶ *A jogi helyzet(ek)re és a joghelyzet-tanra bővebben*: HORVÁTH Barna: 1995.; HORVÁTH Barna : 2004.; ZSIDAI 2009. 107-129.

¹⁷ Leo Rosenberg: *Lehrbuch des Deutschen Zivilprozeßrechts* Berlin, 1927. 259.; ld.: KENGYEL M. im. 556.

A vizsgált fogalom e meghatározása alapján a három fogalmi elemből két elem szubjektív, egy feltétel pedig objektív alapokon nyugszik. Az igényérvényesítés folyamata elindításához óhatatlanul szükséges a jogszabályi lehetőség biztosítása és az érintett fél célkitűzése arra, hogy éljen a törvény által biztosított eséllyel. A kifejezés még XX. század eleji meghatározása szerint *a jogvédelem a jogsérelem esetére jogrend által mindenkinek biztosított, a jogegyenlőségből folyó bírói védelem*¹⁸. A törvény előtti egyenlőség alapján a jogvédelem minden természetes és jogi személyt megillet, ha az érintett él a törvény által számára biztosított lehetőséggel, jogosultsággal. A kifejezés nyelvtani értelmezése alapján a jogvédelem nem más, mint az igényérvényesítéshez a jog által biztosított védelem (lehetőség, jogosultság, felhatalmazás). Az "igény" szó jelentése alapján – általános értelemben – valaki jog vagy méltányosság alapján *kér, követel vagy elvár valamit*¹⁹. "Ígény" alatt mindazok a követelések értendők, amelyeket valaki egy konkrét magánjoga alapján harmadik személy ellen támaszthat²⁰. Az igény kifejezés szinonimájaként a "követelés" és a "jog" meghatározások fordulnak elő²¹. Érdekes és továbbgondolandó kérdés, hogy az igény érvényesítéséhez az állam által biztosított jogszabályi felhatalmazás miatt, milyen indokból születik: az állam pusztán, formális okból – létéből fakadóan – úgy ítéli meg, hogy azt lehetővé teszi vagy az a védett jog (emberi élet, emberi méltóság, személyi szabadság, tulajdonjog védelme) államtól való független és elidegeníthetetlen volta okán „éri el”, hogy az állam az erre vonatkozó igényérvényesítését támogassa.

4. A jogvédelmi igény a hatályos német jogban

A jogvédelmi igény a német polgári eljárásjogban a "Rechtsschutz" (jogvédelem), illetve a jogvédelmi igény "Rechtsschutzbedürfnis" (jogvédelmi igény) kifejezéseként fordul elő. A német polgári eljárási jogban a jogvédelmi igény a jogvita tárgyára vonatkozó perelőfeltétel. A jogvédelmi érdek nem minden, peres fél által benyújtott kérelem esetében áll fenn. A költségkedvezmény iránt előterjesztett kérelem (Prozesskostenhilfesuch) önmagában véve nem alapoz meg jogvédelmi igényt a bírósággal szemben, a jogvédelmi kérelemnek a keresetből kell kitérnie²². A kérelem tartalmi hibája (nem megfelelése) mellett meg kell különböztetni az aláírás nélküli keresetlevelet, amely lehet, hogy csak egy tervezet, és lehet szó hiányosságról is, amikor a fél elmulasztja aláírásával ellátni a keresetlevelet. Mindkét esetnek ugyanaz a jogkövetkezménye: nem áll elő olyan jogvédelmi helyzet, amelynek alapján a

¹⁸ Révai Nagy Lexikona XI.kötet JÓB-KONTÚR Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt. 1914., Hasonmás kiadás Babits Kiadó Bp.1997. 19.

¹⁹ Magyar Értelmező Kéziszótár A-K., I. kötet, kilencedik, változatlan kiadás Bp., 2000. 584.

²⁰ Révai Nagy Lexikona X. kötet HEROLD-JOB Bp., Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt. 1914., Hasonmás kiadás Babits Kiadó 2001. 487.

²¹ Magyar Jogi Lexikon I-VI. kötet (szerk.: Dr. Márkus Dezső) Pallas Rt. Bp., 1898-1904.

²² <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/gvv2001/Vorlesung/prozessvoraussetzungen.htm-2014.február> 9.

bíróságnak a keresetlevelet kézbesítenie kellene az ellenérdekű félnek²³. Ezek a kereseti kérelmek nem felelnek meg a ZPO keresetlevélre vonatkozó előírásainak²⁴, és ha nem pótolják az aláírást, azt a bíróságnak – mint nem megengedett kérelmet – el kell utasítania. A jogvédelmi igény („*Rechtsschutzbedürfnis*”), amelynek tipikus megtestesülése a német eljárási jogban a „*Feststellungsklage*”(megállapítási kereset)²⁵, megfelelő eszköz az érvényesítendő jog fennállásának/ fenn nem állásának megállapítására. A megállapítási kereset a felek közötti jogviszony fennállása vagy fenn nem állása megállapítására, egy okirat elismerésére vagy annak valótlansága megállapítására irányulhat, amelyhez a felperesnek jogi érdeke fűződik, hogy ezt a bíróság ítéletében állapítsa meg²⁶. A jogvédelmi igény fennállása alapvetően attól függ, hogy a kereset tartalmaz-e olyan, a jog által védeni kívánt érdeket, amelynek tárgyában a bíróság érdemi döntést hozhat. A megállapítási kereset két típusa különböztethető meg: a negatív és a pozitív megállapítási kereset. Ha a negatív megállapítási kereset jogerőre emelkedik, így ezt követően teljesítés már nem követelhető²⁷. A pozitív megállapítási kereset gyakran előfordul a közlekedési baleseteknél és a biztosítási perekben, ameddig a kár összegének nagysága még nem állapítható meg. A jogvédelem az állam által az igényérvényesítéshez biztosított jog, amely alapján a bíróság vagy valamely már hatóság jogosult az arra irányuló kérelmet elbírálni. A jog az önvédelmet az egyén számára – szemben a jogvédelemmel – csak kivételes esetekben biztosítja (*pl. Selbsthilfe - önsegély; Notwehr - önvédelem, jogos védelem; Notstand - végszükség*)²⁸.

5. A jogvédelmi igény a hatályos magyar jogban

A jogvédelmi igény a hatályos magyar jogban a polgári eljárásjogban és a végrehajtási jogban a tételes jogi rendelkezésekben is megjelenik. A Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) 123.§ szerint megállapításra irányuló egyéb kereseti kérelemnek csak akkor van helye, ha a kért megállapítás a felperes jogainak az alperessel szemben való megóvása végett szükséges, és a felperes a jogviszony természeténél fogva vagy a kötelezettség lejártának hiányában vagy valamely más okból teljesítést nem követelhet. A Pp.123.§-ban a jogvédelem „*felperes jogainak alperessel szemben való megóvásában*” megfogalmazásban jelenik meg (jogvédelem=jog megóvása). A Pp.156.§ (1) bekezdése szerint a bíróság kérelemre ideiglenes intézkedéssel elrendelheti a kereseti kérelemben (vizontkeresetben), illetve az ideiglenes intézkedés iránti kérelemben foglaltak teljesítését, ha ez közvetlenül fenyegető kár elhárítása vagy jogvitára okot adó állapot változatlan fenntartása, illetve a

²³ <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/gvv2001/Vorlesung/prozessvoraussetzungen.htm>; 2014. február 9.

²⁴ ZPO 253.§

²⁵ ZPO 256.§

²⁶ ZPO 256.§

²⁷ <http://bgb.jura.uni-hamburg.de/zivilprozess/prozessvoraussetzungen.htm> ; 2014. február 22.

²⁸ Lexikon Rechts 2000 Rechtsbegriffe von A-Z Herausgegeben Gerd Jauch Orbis Verlag Wiesbaden, 1985. Sonderausgabe 1989. München 173.

kérelmező különös méltánylást érdemlő jogvédelme érdekében szükséges, és az intézkedéssel okozott hátrány nem haladja meg az intézkedéssel elérhető előnyöket. Az ideiglenes intézkedés jogintézményében a „jogvédelem” kifejezés – a jogszabályban második helyen szabályozott esetkörben – *expressis verbis* fordul elő. A tagmondatbeli teljes szóösszetétel alapján a hivatkozott jogszabályhelyben a jogvédelem mellett a *jogvédelmi érdek* kifejezés is felbukkan. A „jogvédelmi igény” és a „jogvédelmi érdek” definíciókban megegyezik, hogy a kérelmező nézőpontját helyezi előtérbe. Az „igény” már a kérelem tényleges realizálódása folyamatában annak érvényesítéséhez „közelebb” (*konkrét formában*), az „érdek” még kevésbé körülírhatóan, annak tényleges megjelenése nélkül, „távolabb” (*absztrakt formában*), inkább – mint a jog által védeni kívánt érdek – ragadható meg. A jogvédelem a polgári (peres) eljárás teljes folyamatában már az ítélet meghozatala előtt is fennáll az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet elbíráló végzés formájában. A jogvédelem (jogvédelmi igény) a polgári (peres) eljárásban mindkét igényérvényesítés esetén a kereset (vizontkereset)hez kötött. A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (Vht.) 185. §-a szerint, ha a követelés teljesítése érdekében a 13. § alapján végrehajtható okiratot még nem lehet kiállítani, a végrehajtást kérő azonban valószínűsítette, hogy a követelés későbbi kielégítése veszélyben van, a végrehajtást kérő kérelmére a bíróság biztosítási intézkedésként elrendeli: a.) a pénzkövetelés biztosítását, illetőleg b.) a meghatározott dolog zárlatát. A biztosítási intézkedés meghozatalára is abban az esetben kerülhet sor, ha az ügyben még nem született jogerős bírósági ítélet, de a kérelmező (hitelt érdemlően) valószínűsítette, hogy a követelés későbbi kielégítése veszélyben van. Ebben a jogszabályi előírásban a jogvédelem biztosítása a jogalkotó (állam) részéről a biztosítási intézkedés jogintézményében, a jogvédelmi igény (érdek) a fél oldalán a követelés későbbi kielégítése veszélyeztetettségében áll fenn. A jog a védelmet azáltal teremti meg, hogy előzetesen, mielőtt még a követelés későbbi kielégítése esetlegesen meghiúsulhatna, a „biztosítási intézkedés” jogintézményével erre lehetőséget teremt. A biztosítási intézkedésre vonatkozó jogszabályi előírás több okból is hasonlít az ideiglenes intézkedésről szóló szabályozáshoz. Mindkét esetben *előzetesen kell* a bíróságnak a kérelemről határozni, még az ítélet meghozatalát megelőzően. Mindkét intézkedés meghozatalakor a jogszabály *oron kívüli eljárást* ír elő²⁹. A harmadik párhuzam a két jogintézmény között abban áll, hogy *a jogalkalmazónak a két szembenálló fél érdekeit mérlegelve, az ellentétes érdekeket összemérve* kell meghoznia a határozatát. A bíróságnak egyrészt állást kell foglalnia, hogy az intézkedéssel elérhető előnyök meghaladják-e az intézkedés megtételének elmulasztásakor bekövetkező esetleges hátrányokat, másrészt azt kell eldöntenie, hogy fennáll-e már a kérelem előterjesztésekor olyan veszélyeztető állapot, amely a kérelmet alapossá teszi vagy ez még nem olyan fokú, hogy az ellenérdekű fél ingóságaira, ingatlanára (ingatlanaira), pénzeszközeire vonatkozó jogait korlátozni kellene. A megállapítási kereset vizsgálatokor már nem az érdekek vizsgálata, az előnyök-hátrányok figyelembe vétele a

²⁹Pp.156.§ (3) bekezdése, Vht.190.§ (1) bekezdése

döntő szempont, hanem az, hogy a felperes számára a jogai megóvásának szükségessége az alperessel szemben fennálljon (pozitív feltétel), de egyúttal – negatív feltételként – ne álljon rendelkezésére más igényérvényesítési lehetőség (marasztalási (teljesítésre irányuló) kereset). A Pp.123.§-a törvényi előírásában a felperes "jogainak az alperessel szemben való megóvása végett" tagmondatban a "végett" szó – nyelvtanilag úgy is interpretálható, hogy az megegyezik "érdekében" kifejezéssel, azaz a felperes "jogainak megóvása végett" jogszabályi rendelkezés azonos jelentéssel bír, mint "jogainak megóvása érdekében" tagmondat. Feltéve, de meg nem engedve, hogy helytálló ez a megállapítás, fennáll az összekötő kapocs az ideiglenes intézkedés és megállapítási kereset intézmények között is. A megállapítási kereset és ideiglenes intézkedés intézményeiben e logikai művelet alapján a "jogvédelmi érdek" definíció lehet a közös elem, hiszen az ideiglenes intézkedés a fél különös méltánylást érdemlő „jogvédelme érdekében szükséges”, és mint ahogy fent láttuk "jogainak megóvása végett" megfogalmazás egyenlő a "jogainak megóvása érdekében" kifejezéssel. Ennél a példánál válik érzékelhetővé a "jogvédelmi igény" és a "jogvédelmi érdek" közötti különbség. A jogvédelmi igény a kérelmező (felperes) oldalán áll fenn, a jogvédelmi érdek megállapításához a jogalkalmazó hatóság határozata (ítélete) is szükséges. A jogvédelmi érdek fennállásáról a bíróság határoz, önmagában nem elegendő hozzá a fél állítása (nyilatkozata) arról, hogy a jogvédelmi igénye fennáll. Mind a megállapítási keresetnek, mind az ideiglenes intézkedés iránti kérelemnek a bíróság abban az esetben ad helyt, ha a fél jogvédelemre vonatkozó kérelme (igénye) a jogai megóvása érdekében szükséges. A "jogvédelmi érdek" elnevezéstől azonban mindenképpen megkülönböztetendő a "jogi érdek" kifejezés (pl. beavatkozása annak a személynek a más személyek között folyamatban lévő perbe, akinek jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy a per miként dőljön el,)³⁰. A "jogi érdek" ebben az összefüggésben törvényi felhatalmazás, jogosultság, amely a beavatkozó oldalán áll fenn.

6. A jogvédelmi igény (jogvédelem) a jogrendszer egészében

A jogvédelmi igény a polgári eljárásjog területén belül szűk és tág körben is értelmezhető. A megszorító interpretáció alapján a polgári peres eljárás keretein belül a megállapítási kereset, az ideiglenes intézkedés intézménye és a biztosítási intézkedés jogintézménye a jogvédelmi igény érvényesítésének elsődleges eszköze, hiszen ezen igényérvényesítés esetén a jogszabály tételes előírásai is biztosítják a jogvédelmet. A kiterjesztő értelmezés szerint a polgári (peres) eljárás, illetve a polgári per a maga teljes egészében jogvédelmi eljárás³¹. Ezekben az eljárásokban nemcsak a megállapítási, hanem a marasztalási, és a jogalakítási kereset alapján való eljárás-kezdeményezés is

³⁰ Pp. 54.§ (1) bekezdése

³¹ Magyary Géza szerint ez a per főcélját nem fejezi ki, mert nézete szerint *a bíróság a perben helytadó ítélet útján jogi érdeket érvényesít* (MAGYARY Géza 1913. 5.).

hozzátartozik a jogvédelmi igény alapján való eljáráshoz anélkül, hogy a jogszabály expressis verbis tartalmazná a vonatkozó definíciót, mert a fél a vélt vagy valós jogséremlé alapján az államtól jogvédelmet igényel. A jogvédelmi igénynek szűk és a tág interpretációja tekintetben azonos egymással, hogy mindkét relációban *az igény az állammal (bíróssággal) szemben* merül fel. A polgári eljárásjogon kívüli magánjogi igény, az *elbirtoklás* – jogot keletkeztető – intézménye, vagy az *elévülés* – jogot megszüntető-intézménye, szintén értékelhető jogvédelemként, ha a fél erre való hivatkozással keresetet (vizontkeresetet) érvényesít. A jog alapvető feladata, hogy az emberi magatartások szabályozásával biztosítsa a társadalom rendezettségét, szervezettségét, kiszámítható társadalmi, politikai és életviszonyokat teremtsen. A jog ennek során rendezi az állampolgárok, az állami szervek, és a társadalomban működő szervek feladatait, egymáshoz való viszonyukat, meghatározza a jogokat és a kötelezettségeket. A jog magatartási szabály, norma, amely meghatározza, hogy az egyén, az adott személy a konkrét helyzetben mit tegyen, vagy mit ne tegyen. A jog mindig valamilyen érdeket (hatalmi-politikai, gazdasági stb.) véd (*jogi érdek*→*jogvédelmi érdek*). Az állam a jogalkotással meghatározza a saját feladatait is. Az állam a hatályos jogszabályokon keresztül a fennálló – saját maga által kialakított – társadalmi, politikai és jogi rend fenntartásában érdekelt. A jog betölti ezért azt a szerepet is, hogy megvédje azt az államberendezkedést, azt a társadalmi rendet, amelyet a hatalmon lévő politikai elit alakított ki. *A jog* a fennálló status quo megőrzése, a jogszabályok betartása és betartatása, valamint a jog által szabályozott életviszonyok biztosítása érdekében *védelmi (jogvédelmi) funkciót is betölt*. Ennél a megközelítésnél jöhet szóba a "jogvédelem" a polgári eljárásjogon, a magánjogi igényérvényesítésen kívüli, azon túlmutató államjogi (alkotmányjogi), állam- és jogelméleti, illetve jogszociológiai szempontokon alapuló vizsgálata. Az állam részéről megvalósuló jogvédelem – a jogvédelmi igénnyel ellentétes irányban – az állampolgárokkal szemben áll fenn, azok felé irányul. Az állam részéről bekövetkező jogvédelem érinti többek között a hon védelmét, a közrend védelmét vagy a tulajdonjog védelmét is, de ide sorolható az állam büntetőjogi igényének az érvényesítése is. Az állam oldaláról felmerülő jogvédelem egyúttal a fennálló jogrend védelmét és fenntartását is biztosítja. Az állam feladatainak meghatározása a kérdéskör elemzését szélesebb, más jogtudományi területeket is érintő kontextusba helyezi. Melyek azok a további feladatok, amelyeket az államnak a „társadalom védelmében” még fel kell vállalnia? Betölthet-e az állam a "közjó" megvalósítása érdekében olyan funkciót, amely bizonyos csoportok vagy nagyobb közösségek számára is igényérvényesítést biztosít? Az állam a létéből fakadóan vagy egyéb tőle független szempont (pl. természetjog) alapján határozza-e meg a védendő jogokat? Ezen kérdések megválaszolása már nem a magánjogi igényérvényesítést, hanem az állami hatalmi-politikai berendezkedés természetrajzát mutatná be. A jognak az állam által megvalósuló védelmi feladata és a polgári eljárásjogi jogvédelmi igény között annyi distinkció minden esetre már így is meghúzható: az előbbi *absztrakt* formában, az utóbbi *konkrét* jogszabályi reguláció szintjén helyezkedik el.

Felhasznált irodalom:

- ID. BACSÓ Jenő: A jogvédelem előfeltételei a polgári perben Máramarossziget 1910.
- BUZAFALVI SZOBONYA Zoltán: A kereset fogalma és fajtái Debrecen, 1938. Doktori értekezés
- HORVÁTH Barna: Jogsociológia Bp., Osiris 1995.;
- HORVÁTH Barna: A jogelmélet vázлата Bp., Attraktor 2004.;
- Jogi Lexikon (szerk.: Lamm Vanda-Peschka Vilmos) Bp., KJK-Kerszöv, (átdolgozott kiadás) 2009.
- KENGYEL Miklós: A jogvédelmi igény, mint a polgári eljárási-jogtudomány „termékeny tévedése”- Jogtudományi Közlöny 1986/11. 550-556.
- Lexikon Recht 2000 Rechtsbegriffe von A-Z Herausgegeben Gerd Jauch Orbis Verlag Wiesbaden 1985. Sonderaufgabe 1989.München
- Magyar Jogi Lexikon I-VI. kötet (szerk.: Dr. MÁRKUS Dezső) Bp., Pallas Rt. 1898-1904.
- MAGYARY Géza: A magyar polgári perjog alaptanai- a perbeli cselekvények tana Bp., Franklin Társulat,1898.;
- MAGYARY Géza: Magyar polgári perjog Bp., Franklin Társulat, 1913. (első kiadás),1924. (második kiadás);
- NOVÁK István: A kereset a polgári perben Bp., KJK.1966.
- PLÓSZ Sándor: Válogatott dolgozatok Bp., MTA 1927.- A keresetjogról Bp., 1876.
- A Polgári perrendtartás magyarázata I-II. kötet (szerk.: NÉVAI László-SZILBEREKY Jenő) Bp., KJK, 1976.
- A Polgári perrendtartás magyarázata I-II. kötet (szerk.: NÉMETH János-KISS Daisy) Complex-KJK, Bp.1999.
- A Polgári perrendtartás magyarázata I-II. kötet (szerk.: Németh János-Kiss Daisy) Complex jogtár elektronikus nagykommentár Bp. 2009.
- Révai Nagy Lexikona XI. kötet JÓB-KONTÚR Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt. Bp.1914.; Hasonmás Kiadás Babits Kiadó, Pécs 1997.
- Révai Nagy Lexikona XI. kötet HEROLD-JÓB Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt. Bp.1914., Hasonmás Kiadás Babits Kiadó,Pécs 2001.
- ROSENBERG, Leo: Lehrbuch des Deutsche Zivilprozeßrecht, Berlin, 1927.

ZSIDAI Ágnes: Amikor a jog kötelezettség: az orvosi tevékenység joghelyzet-tana In: Ficsor Krisztina, Györfi Tamás, Szabó Miklós (szerk.): Jogosultságok: Elmélet és gyakorlat. Bíbor Kiadó, Miskolc 2009. 107-129.